

תורת הבטחון

חשעה באב

הרגשת האבילות על החורבן

איתא בגמ' (שם ל"א, ב): "אמר רבא: בשעה שמכניסין אדם לדין אומרים לו: נשאת ונתת באמונה, קבעת עתים לתורה, עסקת בפריה ורביה, **צפית לישועה**, פלפלת בחכמה, הבנת דבר מתוך דבר", ע"כ. נמצא שבתחילת דינו, שואלין אם ציפה לישועה. חזינן מזה, גודל נחיצות הציפייה. אם זה מהדברים הראשונים ששואלים בדין, בהכרח זה חשוב מאוד. ויש לבאר מדוע הציפייה לישועה כל כך חשובה.

בכל שנה מתאבלין על חורבן המקדש וירושלים, וכל אחד רוצה להרגיש בפועל את האבילות, אבל ישנם אנשים שקשה מאוד להרגיש את זה. נשתדל בעזה"ת לבאר מדוע קשה כל כך לבכות על חורבן המקדש וירושלים.

מעשה שהיה עם אפלטון

הרמ"א בספרו תורת העולה [הובא בלב אליהו ח"א עמ' רע"א] מביא שאפלטון, הפילוסוף הגדול, בא לירושלים עם נבוכדנצר, ולאחר חורבן המקדש נכנס להר הבית, וראה את ירמיהו הנביא בוכה מאד ומרים קול נהי וקינה על החורבן. וישאל לו אפלטון ב' שאלות: **א**] אתה החכם בישראל, מדוע אתה בוכה על עצים ואבנים? **ב**] הרי אין ראוי לחכם לבכות על העבר?

השיב לו ירמיהו: כפילוסוף - יש לך בודאי כמה ספיקות אשר עדיין לא ידעת פתרונם. אמר לו אפלטון: ודאי כן הדבר! יש לי הרבה ספיקות וחושבני שאין אף אחד בעולם שיפשוט לי אותם! אמר לו ירמיהו: אמור לי אותם הספיקות ואני אפשוט לך. ויאמר לו ספקותיו - וירמיהו פשוט לו את כולם כלאחר יד. אפלטון נדהם מאד, ותמה אם עומד לפניו ילוד אשה שיהיה מלא בחכמה רבה כל כך... ויאמר לו ירמיהו: כל זו החכמה ששמעת, שאבתי מעצים ואבנים אלו! ועל שאלתך השניה האין נאה לחכם לבכות על העבר - לא אוכל לענות לך, כי אינך מסוגל להבין זאת, כי רק יהודי יכול להבין עומק הבכיה על העבר...

עומק כוונת ירמיהו

ויש לבאר עומק כוונת ירמיהו, מדוע סכ"ס לא השיב לו על שאלתו השניה מדוע בוכה על העבר. ועוד יש לבאר, מה עומק כוונת הבכיה שרק יהודי יכול להבין ועכו"ם אינו יכול להבין.

ונראה לענ"ד לבאר, דהנה אם אחד הולך ללויה ורואה היתום עומד ומתאבל ובוכה על אבדתו, מובן לכל בר דעת מדוע הוא בוכה, שהרי **עכשיו הרי הוא בצער**, שהיה לו אב או אם שמת, ובוכה מחמת צערו. אין מי ששואלו מדוע אתה בוכה. וא"כ, מי שבאמת מרגיש שאיבדנו אבידה - היה לנו בית מקדש, והייתה שכינה שורה בינינו, ועכשיו נחרב הבית ואין השכינה שורה בינינו, אם מכיר באבידה נוראה זו, זו סיבה לבכות על צער גדול כזה. שהרי עכשיו כל רגע יש לנו צער גדול שנסתלק ממנו מה שהיה לנו. בכי הוא תוצאה מהרגשים, ואם אחד בצער זו סיבה שיבכה.

את זה הוכיח ירמיהו לאפלטון. בית המקדש אינו רק בנין עצים ואבנים, אלא זה היה מקום שפע נפלא - והראיה לזה, כל החכמה שיש לו הייתה מהבנין הזה, וזה רק טיפה מן הים מכל מה שהיה. זו עיקר ההוכחה שאפלטון מופקע מלהבין מהו בנין בית המקדש. אבל האמת היא, שבית המקדש היה עוד יותר מזה לאין שיעור, שהיה מקום השראת השכינה. אבינו שבשמים היה ממש שוכן עמנו. ועם זה באה כל השפעת טובות, בין ברוחניות ובין בגשמיות, כמו שהאריכו חז"ל. לכן לא השתדל ירמיהו לבאר לאפלטון מדוע בוכה על העבר, מפני שלא שייך לבאר לנכרי מלומד מהו הצער שיש לנו עכשיו כאשר אין לנו מקדש ומקום השראת השכינה.

סכין בשעת ברכת המזון

ולהורות עד היכן ראוי שיצטער על החורבן, הנה פסק השו"ע (סי' ק"פ סעיף ה'): "נוהגים לכסות הסכין בשעת ברכת המזון, ונהגו שלא לכסותו בשבת ויו"ט", ע"כ. וכתב המשנה ברורה (ס"ה) הטעם לזה וז"ל: "לפי שפעם הגיע אחד לברכת 'בונה ירושלים' ונזכר חרבן הבית ותקע הסכין בבטנו, וע"כ נהגו לסלקו בשעת ברכה", עכ"ל. דבר מפחיד ומדהים גם יחד! חז"ל חששו שכשיזכור החורבן בברכת "בונה ירושלים", יהיה לו צער גדול שתיטרף דעתו, ויעשה לעצמו דבר כזה, עד כדי כך שגזרו שיכסה הסכין בשעת ברכת המזון. חזינן מזה שבאמת ראוי לכל אחד שיהיה לו צער גדול כל כך.

ראוי לכל ירא שמים

ומדוקדק דבר זה בדברי השו"ע (סי' א' ש"כ וז"ל: "ראוי לכל ירא שמים שיהא מיצר ודואג על חורבן בית המקדש". ויש לעמוד על דבריו שראוי לכל "ירא שמים", מדוע איכא תנאי שדוקא ירא שמים יהיה מצר ודואג על החורבן, הרי כל אחד צריך להתאבל על חורבן בית המקדש.

אמנם נראה, שמי שאינו ירא שמים, לא שייך כלל שידאג על החורבן, שבית המקדש אינו נחשב לכלום אצלו, רח"ל, א"כ איזה

צער יש לו שאין בית מקדש. רק מי שיש לו יראת ה', מרגיש שזה אינו רק בנין עצים ואבנים, אלא מקום השראת השכינה.

וזו עיקר עבודתו של כל יהודי, להכיר שיש לנו אבידה! השכינה אינו שורה עמנו! ואחרי שיכיר בגודל האבידה, בודאי ירגיש צער ויבכה על החורבן. מי שאינו בוכה על החורבן, דומה לאפלטון שאצלו כל בית המקדש הוא רק כעצים ואבנים. א"כ עכשיו שאינו פה, אין לו צער.

עבודה להרגיש השכינה

ובאמת, לא שייך להתאבל כראוי על חורבן בית המקדש, אם לא מרגיש שהשראת השכינה הוא דבר אמיתי וממשי. ונבאר דברינו. בכל עבודת ה', צריך עבודה גדול להרגיש את התוכן הפנימי בכל פעולה ומעשה. למשל: בעבודת התפילה, עיקר העבודה אינה רק לומר את המילים שבסידור. מעשה בלי כוונה הוא כגוף בלי נשמה. המתפלל צריך להרגיש שהוא עומד בפני מלך מלכי המלאכים הקדוש ברוך הוא, ומדבר עימו. השכינה עומדת כנגדו ואסור לעבור לפניו באותה העת! מי שבאמת מרגיש את זה, יתפלל מעומק לבו, עם כונה נכונה וברורה, ולא שייך כלל שידבר שום דברים בטלים באמצע תפילתו. כמו מי שעמד לפני מלך בשר ודם, שלא יסיח דעתו מלדבר עמו, על אחת כמה וכמה, קל וחומר בן בנו של קל וחומר, מי שמדבר עם מלך מלכי המלכים הקב"ה, איך שייך להסיח דעת מלדבר עמו, ולדבר דברים בטלים. באמצע שמתפלל להקב"ה, לא שייך להוציא פלאפון, ובודאי אם מדבר עם מלך בשר ודם, ומתחנן על נפשו, לא יוציא פלאפון לראות מי מתקשר אליו כעת.

אבל לצערנו רואים שבאמצע התפילה בני אדם מדברים דברים בטלים עם אחרים, ומסתכלים בפלאפון – איך שייך לעשות דבר כזה?! בהכרח אותם בני אדם אינם מרגישים שעומדים לפני המלך. הם מתפללים – ואומרים את כל המילים שבסידור, אבל אינם מרגישים שזה דבר אמיתי שהם עומדים כעת לפני המלך.

משל נוסף לביאור הענין, אם בשעה שלומד את התורה הק' יודע שכעת השכינה עומדת כנגדו, כמו שאמרו חז"ל (נדרים ו, 6): "מנין לשנים שיושבין ועוסקין בתורה ששכינה עמהם – שנאמר: אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וגו'... ומנין שאפילו אחד שיושב ועוסק בתורה ששכינה עמו – שנאמר: בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתך", ע"כ. א"כ איך שייך כלל להפסיק באמצע לימודו לדבר חולין?! ובהכרח הת' היא, שאינו מרגיש שהשכינה עומדת כנגדו. עבודת האדם היא להרגיש שזה דבר אמיתי! אמת הוא מה שאמרו חז"ל שהשכינה עמו בשעה שעוסק בתורה. כמו כן העבודה מוטלת עלינו להרגיש את החורבן, שהשכינה אינה שורה עמנו וממילא להתאבל ולהיות בצער על החורבן.

תחילת דינו של אדם

ועל פי כל הנ"ל אפשר לבאר מדוע בתחילת דינו של אדם, שואלין "צפית לישועה", שזו שאלה שמגדירה את מהות האדם. לא שייך

לצפות לישועה ולהתאבל על חורבן בית המקדש ולהרגיש צער שהשכינה אינה שורה עמנו, אם אינו "ירא שמים", ובכל עבודתו עובד לחוש שהוא עובד את השי"ת, ואינו עושה רק מעשים בעלמא. עיקר תכלית האדם בהאי עלמא, לעבוד את השי"ת בהרגשים פנימיים בלבו ובנפשו.

רחמנא ליבא בעי

ויש להטעים הדברים על פי מה דאיתא בסנהדרין (קו, ג): "אמר רבי: ארבע מאה בעיי בעו דואג ואחיתופל במגדל הפורח באויר, ולא איפשט להו חד. אמר רבא: רבותא למבעי בעיי... אלא הקב"ה ליבא בעי", ע"כ. וביאר התורת חיים וז"ל: "שהכל תלוי בלב כי בו משכן הנשמה, וכל האיברים גירי בתריה, וכל העוסק בתורה ומצוות ואין לבו לשמים, הרי הוא כגוף בלא נשמה, ונמשל כבהמות נדמו, והיינו דאמר בפ"ב דפרקי אבות רואה אני את דברי ר' אלעזר בן ערך שאמר לב טוב, מדברייכם, שבכלל דבריו דברייכם", עכ"ל. מבואר שתכלית היהודי בהאי עלמא, לדבק לבו ונפשו לאהבה וליראה את ה', ולהיות כל כוונת לבו ומחשבתו לעבוד את השי"ת, ומי שאין כוונת לבו לשמים, הרי הוא "כגוף בלא נשמה"!

מעלת הצדיקים

וכל זה מפורש בדברי הגר"א. ידוע שכתב הרמ"א בתחילת או"ח ז"ל: "שויתי ה' לנגדי תמיד (תהלים נז, ט), הוא כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים אשר הולכים לפני האלקים", עכ"ל.

וכתב הגר"א (סג): "ובמעלת הצדיקים – כמו שכתוב: "איש צדיק תמים וכו' את האלקים התהלך נח" וכן בחנוך וכן באבות אשר התהלכו אבותי לפניו (בראשית מ"ח) וזהו כל מעלת הצדיקים", עכ"ל. חזינן מדבריו שעיקר מעלת הצדיקים, היינו שהם מקיימים – "שויתי ה' לנגדי תמיד", והיינו שחי כל ימיו עם "יראת ה'", וחי כל ימיו עם אמונה ובטחון בהשי"ת. וזהו "כל" מעלת הצדיקים! דברים נוראים למתבונן!

עוד איתא מהגר"א (פ"ב שלמה פ"ג) וז"ל: "ועיקר הכל הוא הבטחון, ומי שהוא מחוסר בטחון אין תורתו מתקיים בידו וכו', ומי שלבו טוב במדת הבטחון אף על פי שעובר על עבירות חמורות, הוא יותר טוב ממי שמחוסר בטחון שע"ז בא לידי קנאה ושנאה, אע"פ שעוסק בתורה ובגמילות חסדים, שכל זה אינו אלא לעשות שם", עכ"ל. הרי מי שעובד את השי"ת ולומד תורה, ועושה מצוות ומעשים טובים, ואין לו אמונה ובטחון, כל עבודתו הוא רק כדי לעשות לעצמו שם. מבואר מזה, שהעבודה מוטלת על כל אחד ואחד לעבוד את השי"ת בכל לבבו וכל נפשו, ולהיות ירא ה', וזו כל מעלת הצדיקים.

הלואי שנזכה!

יהי רצון מלפניך ה' אלקינו ואלקי אבותינו שיבנה בית המקדש במהרה בימינו ותן חלקינו בתורתך ושם נעבדך בידיה כימי עולם וכשנים קדמוניות!